

Масъалаи 7. Харочоти доимии корхона (F) 30 000 сомони мебошад. Харочоти тағйирёбандаи воҳид (AV) 70 сомони, нархи воҳид (P) 220 сомони мебошад. Муайян кунед: чӣ гуна ба ҳаҷми безарарии истеҳсолот коҳиши 6% нархҳо (Qcr) таъсир мерасонад.

Масъалаи 8. Нархи воҳиди фирма (P) 10 сомони аст. Ҳаҷми истеҳсолот (Q) 200 адад дар як моҳ аст. Харочоти доимии ширкат (FC) 300 сомони ва харочоти миёнаи тағйирёбанда барои як воҳид (AVC1) 7 сомониро ташкил медиҳад. Муайян кунед: Харочоти тағйирёбанда барои ҳар як воҳид (dAVC) барои гирифтани фоидаи баробар ба 405 сомони чӣ қадар бояд тағйир ёбад?

МАВЗЌИ 12. НАҚШАИ МОЛИЯВИ

12.1 Намуд ва манбаҳои маблағгузори бизнес-нақша

12.2. Таҳлили вазъи молиявии фаъолияти корхона

12.3. Таҳлили вазъи молиявии корхона дар давраи омодакунии лоиҳаи сармоягузори

12.3. Машғулияти амали доир ба мавзў

12.1. Намуд ва манбаҳои маблағгузори бизнес-нақша

Асосноксозии стратегияи маблағгузории лоиҳаи инвеститсионӣ интихоби усулҳои маблағгузори, муайян кардани манбаҳои маблағгузории сармоягузори ва сохтори онҳоро дар бар мегирад.

Усули маблағгузории бизнес-нақша ҳамчун роҳи ҷалби захираҳои сармоягузори бо мақсади таъмини имконпазирии молиявии лоиҳа амал мекунад.

Намудҳои маблағгузории лоиҳаҳои сармоягузори инҳоянд:

- худмаблағгузори, яъне. сармоягузори танҳо аз ҳисоби маблағҳои худ;

- сахмиякунонӣ, инчунин дигар шаклҳои маблағгузори сахмияҳо - маблағгузори сахҳомии лоиҳаҳои сармоягузори пешбинӣ менамояд. Маблағгузори сахҳомии лоиҳаҳои сармоягузори метавонад дар шаклҳои асосии зерин амалӣ карда шавад - гузаронидани барориши иловагии сахмияҳои корхонаи амалкунанда, ки аз рӯи шакли ташкилию ҳуқуқӣ ҷамъияти сахҳомӣ мебошад, бо мақсади дастгирии молиявӣ барои татбиқи лоиҳаи сармоягузори; ҷалби маблағҳои иловагӣ (сахми сармоягузори, амонатҳо, сахмияҳо) - и муассисони корхонаи амалкунанда барои татбиқи лоиҳаи сармоягузори; таъсиси корхонаи нав, ки махсус барои татбиқи лоиҳаи сармоягузори пешбинӣ шудааст.

- маблағгузори қарзӣ (қарзҳои сармоягузори аз бонкҳо, барориши вомбаргҳо) - Шаклҳои асосии маблағгузори қарзӣ қарзҳои сармоягузори аз бонкҳо ва қарзҳои мақсадноки вомбаргӣ мебошанд. Қарзҳои сармоягузори аз бонкҳо ҳамчун яке аз шаклҳои самарабахши маблағгузори берунаи лоиҳаҳои сармоягузори дар ҳолатҳои амал мекунанд, ки ширкатҳо иҷрои онҳоро бо истифодаи маблағҳои худ ва барориши коғазҳои қиматнок таъмин карда наметавонанд;

- лизинг - ин маҷмӯи муносибатҳои амволиест, ки ҳангоми додани амволи ба иҷора гирифташуда (амволи манқул ва ғайриманқул) барои истифодаи муваққатӣ дар асоси ба даст овардан ва иҷораи дарозмуддат ба вуҷуд меояд. Лизинг як намуди ғайриҷамъияти сармоягузориест, ки дар он лизингдиханда (лизингдиханда) тибқи шартномаи иҷораи молиявӣ (лизинг) ўҳдадор мешавад, ки аз фурӯшандаи муайян молу мулк ба даст орад ва онро ба иҷорагир (лизинггиранда) бо пардохти ҳаққи истифодаи муваққатӣ диҳад.;

- маблағгузори буча - тавассути маблағгузори дар доираи барномаҳои мақсаднок ва дастгирии молиявӣ амалӣ карда мешавад. Он истифодаи маблағҳои бучетиро дар шаклҳои асосии зерин пешбинӣ мекунад: сармоягузори ба сармояи оинномавии корхонаҳои амалкунанда ё навтаъсис, қарзҳои бучетӣ (аз ҷумла кредити андози сармоягузори), пешниҳоди кафолатҳо ва субсидияҳо.;

- маблағгузории омехта дар асоси таркиби гуногуни усулҳои баррасишаванда;

- маблағгузории лоиҳавӣ.

Ҳангоми интиҳоби маблағгузории беруни сифати манбаи маблағгузориро корхона бояд ба назар гирад, ки сармоягузор ба фоидаи зиёд ва ҳиссаи моликияти ӯ дар он манфиатдор аст. Ҳар қадаре ки саҳми сармоягузории хориҷӣ зиёд бошад, ҳамон қадар назорат дар дасти соҳиби корхона боқӣ мемонад.

12.2 Таҳлили вазъи молиявии фаъолияти корхона

Нақшаи молиявӣ яке аз бобҳои муҳимтарини бизнес-нақша мебошад, зеро барои иҷро меъёри асосии қабули лоиҳаи сармоягузорӣ ҳисоб меёбад. Нақшаи молиявӣ барои назорати таъмини молиявии лоиҳаи сармоягузорӣ дар ҳамаи давраи иҷрои он зарур аст ва хароҷотҳои ояндаи молиявӣ, манбаи пӯшондани онҳо ва натиҷаҳои чашмдошти молиявӣ, инчунин натиҷаи ҳисобҳоро, ки ҳангоми таҳияи он бо пайдарҳамии муайян гӯзаронида мешавад, нишон медиҳад. Таҳлили пешниҳодшуда аз таҳлили маҷмӯи ҳуҷҷатҳое, ки фаъолияти молиявиро хоҷагии корхонаро, ки дар он лоиҳаи сармоягузорӣ ба нақша гирифта шудааст, оғоз меёбад. Натиҷаҳои фаъолияти молиявии корхонаро тибқи ҳуҷҷатҳои зерини банақшагирӣ ва ҳисоботӣ таҳлил кардан мумкин аст:

- нақша (ҳисобот) -и фоида ва зиён барои истеҳсоли маҳсулот, ки оё ширкат аз фуруши молҳо ва хизматрасонӣ фоида ба даст меорад. Ин ҳуҷҷатро директор ва муҳосиб-иқтисодчии корхона таҳия мекунад;

- нақша (ҳисобот) дар бораи гардиши маблағҳо, ки раванди воридшавӣ ва хароҷоти пулро дар чараёни фаъолияти ширкат нишон медиҳад ва аз ҷониби муҳосиб-иқтисоддони корхона таҳия карда мешавад;

- тавозун (буча), ки корҳои иқтисодӣ ва молиявӣ ширкатро дар давраи ҳисоботӣ ҷамъбаст мекунад ва аз ҷониби муҳосиб-иқтисодчӣ таҳия карда мешавад.

Намунаи ҳисоботи фоида ва зиён

Ин боби лоиҳаи сармоягузорӣ хеле калонҳаҷм ва меҳнатталаб аст. Дар ин ҷо маҷмӯи масъалаҳоеро, ки дар ҷараёни тайёр кардани лоиҳаи сармоягузорӣ дар давраи санҷиши молиявӣ ҳал мегарданд, ҷудо мекунам. Санҷиши молиявӣ бояд ба таҳияи лоиҳа аз аввал ҳамроҳанг бошад.

Асоснокӣ молиявӣ лоиҳа меъёри қабули қарори сармоягузорӣ мебошад, бинобар ин таҳияи нақшаи молиявӣ диққати махсусро талаб мекунад. Мақсад ва вазифаҳои пешгӯии фаъолияти молиявӣ-ҳочагии манбаи сармоягузорӣ, пеш аз ҳама, дар хароҷот ва натиҷаҳо, ки дар дараҷаҳои молиявӣ нишон дода шудааст, иборат мебошад. Боби молиявӣ лоиҳаи сармоягузорӣ аз бандҳои зерин иборат аст:

1) таҳлили вазъи молиявӣ корхона дар давоми 3 соли пешинаи (беҳтараш 5 соли) фаъолияти он;

2) таҳлили вазъи молиявӣ корхона дар давраи омодагии лоиҳаи сармоягузорӣ;

3) пешбинӣ фоида ва миқдори пул;

4) баҳодиҳии самаранокии молиявӣ лоиҳаи сармоягузорӣ.

Дар ҳар як банди боби молиявӣ лоиҳаи сармоягузорӣ мухтасар истода мегузарем.

Таҳлили молиявӣ кори пешинаи корхона ва вазъи ҷорӣ он одатан маъноӣ ҳисоб ва шарҳи коэффисиентҳои асосӣ молиявиро дорад, ки бозоргир будан, қобилияти адои қарзӣ, гардишӣ, даромаднок будани корхонаро нишон медиҳад. Коэффисиентҳои молиявиро, ки ҳар як давраи лоиҳавиро тавсиф мекунад, ҳисоб карда, сипас коэффисиенти замонро таҳлил менамоем ва тамоюлҳои тағйирёбии онҳоро муайян мекунам. Сармоягузор, пеш аз пасандози маблағ ба лоиҳаи муайян фаъолияти онро бо мақсади баҳо додан дар давраи оянда ва ояндаи тараққиёт, самаранокии инвеститсия таҳлил мекунад.

Нишондиҳандаҳое (коэффициенте), ки барои таҳлил ва баҳо дар лоиҳаи сармоягузорӣ истифода бурда мешаванд, бо нишондиҳандаҳои дар поён баҳо додашуда ба охир намерасанд. Чунин маҷмӯи онҳо, ки шояд пурра ба масъалаҳои гузошташуда ҷавобгӯ ва тавонад ҳамаи мақсади таҳлиро қонеъ гардонад, вучуч надорад.

Нишондиҳандаҳои молиявии пешбинишуда дар натиҷаи ҳисоб ҳосил мегарданд ва самаранокии лоиҳаро дар бизнес-нақша дар шакли ҷадвали 26 нишон додан мумкин аст.

Ҷадвали 26 - Нишондиҳандаҳои самаранокии лоиҳа

Нишондиҳандаҳо	Пурра аз рӯи лоиҳа	Давраи иҷрои лоиҳа		
		1	2	t
Самаранокии лоиҳа				
Муҳлати оддии талафот				
Муҳлати динамикии талафот				
Даромади софи дисконтикардашуда				
Меъёри дохилии даромадноқӣ				
Индекси даромадноқӣ				
Дараҷаи безарарӣ				
Коэффициенти пӯшонидани қарз				
Молиявӣ:				
Даромадноқӣ:				
- маблағҳои хусусӣ				
- инвеститсияҳо				
- сармояи инвеститсияшуда				
- фурӯш				
- маҳсулот				
Зариби мустақили молиявӣ				
Зариби шиддатноқӣ				
Зариби сохтори сармоя				
Зариби гардишӣ:				
- ҳамаи сармоя;				
- маблағҳои худӣ				
- маблағҳои қарзӣ				
- қарзи дебиторӣ				
- қарзи кредиторӣ				
Зариби пардохтпазирии ҷорӣ				

Нишондиҳандаҳои пардохтпазирии қарз барои баҳо додани қобилияти ширкат дар иҷрои уҳдадорихои дарозмуддат истифода бурда мешаванд. Коэффисиенти гардиши баҳо дар самаранокии фаъолияти амалиётӣ ва сиёсат дар соҳаи нарх, фурӯш, харид, имконият ва ғайраҳо. Нишондиҳандаҳои даромадноқӣ барои баҳо додани даромаднокии ҷорӣ корхонаи иштирокчии сармоягузорӣ истифода мегарданд.

Ифодаи нишондиҳандаҳои дахлдорро дар динамика дар тӯли якчанд соли пешина таҳлил ва нишондиҳандаҳои асосиро сол ба сол муқоиса кардан зарур аст. Номгӯи коэффисиентҳоро аз рӯи хусусияти лоиҳа муайян мекунанд.

Пешбиниҳои фоида ва миқдори пул дар ҷараёни иҷрои лоиҳаи сармоягузорӣ ва баҳо додани самаранокии молиявии лоиҳа:

- баҳо дар арзиши сармоя барои иҷрои лоиҳаи сармоягузорӣ ҷалбкардашуда;
- тартиб дар тавозуни ҷамъбасти актив ва пассиви лоиҳа;
- пешбиниҳои фоида / зарар ва миқдори пул;
- баҳо ба нишондиҳандаҳои самаранокии молиявӣ, ки лоиҳаро дар бар мегирад.

Баҳодиҳии самаранокии молиявии лоиҳа бо назардошти принсипи «арзиши пули замон» ба роҳ монда мешавад. Ин принсип ифода меёбад «Сомонии ҷорӣ нисбат ба сомоние, ки баъди як сол гирифта мешавад, қимматтар аст», яъне ҳар як миқдори нави пул, ки баъди як сол гирифта мешавад, арзиши камтар дорад, нисбат ба миқдори пули бо бузургии ба вай баробар, ки як сол пеш гирифта шудааст. Бинобар ин ҳама камшавӣ ва зиёдшавӣ, ки дар давраҳои гуногуни иҷрои лоиҳа ҳосил шудааст, ба арзиши имрӯза бо роҳи дисконтӣ кардан оварда мешавад. Ин ба муқоисаи онҳо ва ҳисоби нишондиҳандаҳои асосии самаранокии молиявии лоиҳаи NVP (NetPresentValue), арзиши софи ҷорӣ имконият медиҳад.

Барои таҳлили мақсаднокии иҷрои лоиҳа зарурати пешгӯии суръати беқурбшавӣ дар тӯли тамоми мӯҳлати амали манбаи инвеститсия ба миён меояд. Дар ин сурат, қабул кардани якчанд пешгӯии алтернативӣ-пессимистӣ зарур аст.

Ҳангоми пешгӯии фаъолияти молиявӣ-ҳочагии лоиҳа дар бизнес-нақша фоидаи софро аз иҷрои лоиҳа ва миқдори маблағро ҳисоб мекунад, ведомости лоиҳа – тавозунӣ (бо назардошти дороиҳо ва ғайридороиҳои тавозун) тартиб дода мешавад.

Се шакли асосии ҳисоботи молиявӣ мебошад. Дар асоси ҳамаи ҳисобҳои овардашуда 3 ҳуҷҷат таҳия карда мешавад:

- 1) нақшаи даромад ва хароҷот;
- 2) нақшаи даромадҳо ва пардохтҳои пулӣ;
- 3) бизнес-нақшаи дороиҳо ва ғайридороиҳо.

Дар асоси баҳодихии самаранокӣ сармоягузорӣ сармоягузoron ва дигар иштирокчиёни он дар бораи маблағгузаронӣ, баромадан аз лоиҳа, ислоҳи бузургҳои он, шартҳои иҷро, роҳҳои эҳтимолии баланд бардоштани самаранокӣ ва ғайра қарор қабул мекунад.

12.3. Таҳлили вазъи молиявии корхона дар давраи омодакунии лоиҳаи сармоягузорӣ

Пеш аз ҳама дар ин боб маҷмӯи ҳуҷҷатҳоеро, ки фаъолияти молиявӣ-ҳочагии ширкати баҳодихиро тавсиф мекунад, таҳлил кардан лозим аст. Дар ин ҳолат ба ҳисоб гирифтани лозим аст, ки барои ширкат, ҳамчун механизми пурраю натиҷаҳои фаъолияти молиявии онро дар шакли системаи муайяни ҳуҷҷатҳои лоиҳавӣ-ҳисоботӣ нишон додан мувофиқи мақсад аст:

1) нақша (ҳисобот) дар бораи фоида ва зарари вобаста ба истҳсоли мол, ки нишон медиҳад, ки оё ширкат аз фурӯши мол ва хизматрасонӣ фоида мегирад. Ин ҳуҷҷатро директор ва муҳосиб-иктисодчии ширкат кор карда мебароранд;

2) нақша (ҳисобот) дар бораи ҳаракати маблағҳо, ки чараёни воридшавӣ ва харочоти маблағро дар чараёни фаъолияти ширкат нишон медиҳад. Онро муҳосиб-иктисодчии корхона кор карда мебарорад;

3) ҳисоботи тавозунӣ (бучет), ки фаъолияти иқтисодӣ ва молиявии ширкатро дар давраи ҳисоботӣ ҷамъбаст мекунад. Онро низ муҳосиб-иктисодчӣ кор карда мебарорад.

**Ҷадвали 27 -Ҳисобот дар бораи фоида ва зарари ҶДММ
«Фарида» дар солҳои 2014-2018**

Нишондиҳандаҳо	Солҳо				
	2014	2015	2016	2017	2018
Даромад аз фурӯш бо назардошти ААИ	30566851	3275198	349344,5	3920237,5	4148585
Ашёи хом ва маҳсулот	1034976	1108903	1182830	1330688	1404610,5
Музди меҳнати коргарони истехсолӣ	12665.35	12665.35	12665.35	12665.35	12665.35
Сўзишворӣ ва қувваи барқ	32296.72	32296,72	32296,72	32296,72	32296,72
Ҳамагӣ тағйирёбандаҳо	1133934	1153865	1227792	1375645,51	1449572,5
Марҳилаи умумӣ	1922917	2121333	2265752,5	2554592	2699011,5
Харочоти доимӣ					
Харочот барои таҷҳизот	330.6	390,6	390,6	390,6	390,6
Музди меҳнати дастгоҳи идоракунии бо ҳиссачудокунӣ	21945.6	43891,2	43891,2	43891,2	43891,2
Харочот барои ташкил	150000				
Харочот барои таъмири ҷорӣ таҷҳизот	450500	901000	901000	901000	90000
Харочот барои рӯшноидиҳӣ ва ташноб	738.91	738.91	738.91	738.91	738.91
Ҷоизи қарз	198000	198000	198000	198000	198000
Харочоти нақлиёт	21500	21500	21500	21500	21500
Иҷораи бино	150000	150000	150000	150000	150000
Харочоти барои реклама	15000	15000	15000	15000	15000
Ҳамагӣ харочоти доимӣ	1058478	1058478	1058478	1058478	1058478
Фоида	417602.65	672648,5	777694	987785,5	1,92831

Нишондиҳандаҳо	Солҳо				
	2014	2015	2016	2017	2018
Андоз аз амвол (0,5%)	19500	19500	19500		
Андоз аз фоида	0	0	0	296335,6	327849,3
Андози роҳ	50111,65	53691,7	57271,2	64430,1	68009,6
ААи	5011265	536917,5	572712	644301	680096
Фоидаи соф	398102	653148,5	758194	691450	764982
Андухт карда шуда	398102	1051251	1809445	2500895	3265877

Дар ҳуҷҷатҳои лоиҳавӣ ҳисоботи нишон дода шуда бузургҳои ба нақша гирифташуда ва ҳақиқӣ ҳосилшуда дар давраи ҳисоботӣ нишон дода мешавад. Давомнокии давраи лоиҳавӣ-ҳисоботӣ, вобаста ба шароити муайян дар доираи моҳ, семоҳа, нимсол, як сол тағйир меёбад.

Дар шароити кори устувори ширкат давомнокии давра зиёд мешавад. Дар ин ҳаҷдвал чунин омилҳоро ба ҳисоб гирифтани зарур аст: камшавии давомнокии қабули қарори идоракунии роҳбари ширкат, аз тарафи дигар, ҳаҷми корҳои ҳисобӣ ва таҳлилиро зиёд мекунад.

Дар ҳар як давраи ҳисобот маҷмӯи нишондиҳандаҳои ҳақиқии баҳодиҳӣ дар асоси баҳодиҳии ҷиддии бозор ба нақша гирифта мешавад. Ин барои банақшагирии навбатии хариди таҷҳизот, кироқор - корманд, захираҳои молиявӣ ва моддии истифодашуда имкон медиҳад.

Ҳисоботи амалиёт барои таъмини муваффақияти молиявии ширкат зарур аст. Бинобар ин ҳангоми тартиб додани он маълумоти объективиро дар бораи тамоюли рушди иқтисодӣ дар доираи фаъолияти ширкат, суръати беқурбшавӣ, тағйиротҳои имконпазир дар технология ва ташкили чараҳои истеҳсолро истифода бурдан лозим аст.

Ин тарзи муносибати пешниҳодшуда барои тартиб додани ҳисоботи амалиётӣ ва доимо назорат кардан, тағйирот дар вазъи ширкат дар бозор ва саривақт қабул намудани қарорҳои идоракунии, имконият медиҳад.

Хуччати дуҷум нақша (ҳисобот) дар бораи даромад ва харочотҳо номида шудааст. Сохти ин ҳисобот хеле оддӣ аст. Ба он одатан нишондиҳандаҳоеро, ки дар ҷадвали 27 нишон дода шудаанд, дохил мекунанд.

Аз рӯи маълумотҳои ин нақша (ҳисобот) муайян кардан мумкин аст, ки оё ин мол ба ширкат фоида меорад, молҳои гуногунро аз рӯи фойданокӣ муқоиса кардан лозим аст, то ки қарор дар бораи мақсаднокии истехсоли минбаъдаи онҳо қабул карда шавад. Маълумотҳоро аз рӯи ҳамаи молҳо ва хизматрасониҳои ширкат ҷамъбаст намуда, фойдаи умумии ҷашмдошти ширкатро баҳо додан мумкин аст. Вазифаи ин хуччат- дар он аст, ки фоида дар давоми якчанд давраи ҳисоботӣ чӣ тавр ташкил карда мешавад ва тағйир меёбад.

Ҳамин тавр, нақша-ҳисобот дар бораи фоида ва зарар ба роҳбари ширкат дар бораи натиҷаҳои кор дар самтҳои гуногун маълумот медиҳад. Вай умуман муайян мекунад, ки ширкат то чӣ андоза босамар кор мекунад. Ин воситаи муҳими идоракунии ҳангоми пур кардани эълумияи андоз лозим аст.

Нақша (ҳисобот) оид ба гардиши пул ба роҳбари ширкат нишон медиҳад, ки дар ихтиёри худ чӣ қадар пул дорад ва ширкат ба он чӣ ниёз дорад. Ҳамзамон, нақша натиҷаи банақшагирӣ мебошад, дар ҳоле ки ҳисобот дар бораи арзишҳои воқеӣ мавқеи воқеии ширкатро нишон медиҳад, ки барои роҳбарият қарор қабул кардан зарур аст. Ҳисобот ҳамчун натиҷаи мухтасари фаъолияти ширкат барои ҳамаи намудҳои молҳо ва хизматҳо таҳия шудааст (ҷадвали 28).

**Ҷадвали 28 -Ҳисобот дар бораи ҳаракати маблағҳо дар
ҶДММ «Фарида»дар солҳои 2015-2019**

Моддаҳои воридшавӣ ва хориҷшавии маблағ	Солҳо				
	2015	2016	2017	2018	2019
Бақия дар аввали сол	0	580712,5	789957	1072733,5	1502574

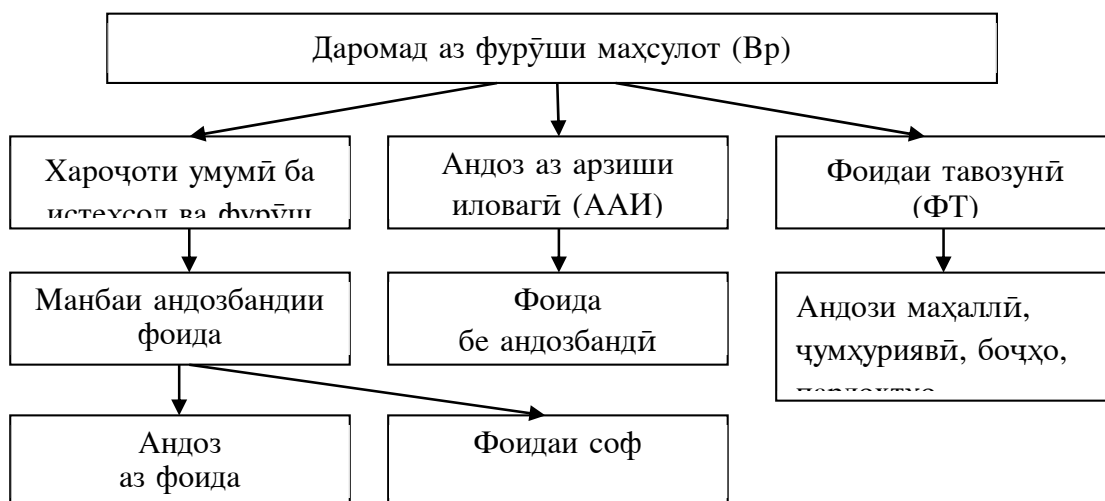
Моддаҳои воридшавӣ ва хориҷшавии маблағ	Солҳо				
	2015	2016	2017	2018	2019
Даромад аз қарз	3300000				
Даромад аз фурӯши мол	3056851	3275198	3493544,5	3930237,5	4148584
Ҷамъи даромад	6356851	3275198	3493544,5	3930237,5	4198584
Маблағи барои ашёи хом пардохтшуда	1034976	1108903	1182830	1330683,5	1404610,5
Маблағи барои музди меҳнат пардохтшуда	34610.955	34610.955	34610.955	34610.955	34610.955
Пардохт барои реклама, хароҷоти нақлиёт	156500	156500	156500	156500	156500
Пардохт барои сӯзишворӣ ва хизмати коммуналӣ	33035.63	33035.63	33035.63	33035.63	33035.63
Пардохти % қарз	198000	198000	198000	198000	198000
Андозҳо	676516.5	792404	863291,5	1005067	1075954,5
Пасгардондани қисми асосӣ	330000	330000	330000	330000	330000
Хароҷот барои таъмири воситаҳои асосӣ	147500	147500	147500	147500	147500
Хароҷот барои пурракунӣ	400000	400000	400000	400000	400000
Пардохт барои хариди воситаҳои асосӣ	2900000				
Ҷамъи пардохтҳо	7226139	3065953,5	3210768	3500397	3645211,5
Тағйирёбии софи маблағҳо	580712.7	209244,45	282776,5	429840,5	1503372,5
Бақия дар охири сол	580712.7	789957	1072733,5	1502574	2005946

Маълум аст, ки мақсади асосии кори аксар корхонаҳои тиҷоратӣ зиёд кардани фоида мебошад. Нишондиҳандаҳои фоида яке аз нишондиҳандаҳои асосӣ ва муҳим мебошанд, ки қобилияти кори

ширкатро дар оянда нишон медиҳанд. Бо ин мақсад намунаи кори корхонаро аз нуқтаи назари нақшаи ташкили фоида дида мебароем.

Дар расми 9 намунаи кори ширкат нишон дода шудааст. Дар вақти дида баромадани ин нақша баҳо додани таркиби хароҷоти ширкат ба истеҳсол ва фурӯши маҳсулот лозим аст.

Ин ҳисобот ҳисоботи тавозунӣ аст. Ҳоло дар Ҷумҳурии Тоҷикистон нақшаи тартиб дар тавозуни муҳосибӣ истифода бурда мешавад, ки ба стандартҳои байналмилалӣ ҷавобгӯ аст. Талаботи асосии ин стандартҳо ба моддаҳои тавозун дар онҳо пурра нишон додани ҳамаи дороиҳо ва ӯҳдадориҳои ширкат дар шароити иқтисоди бозорӣ мебошад.

Расми 9. Намунаи кор дар ҶДММ «Фарида»

Ҷадвали 29- Ҳисоботи тавозунии ҶДММ «Фарида» (дар аввали соли _____ то оғози фаъолияти истеҳсоли)

Актив	Сомонӣ	Пассив	Сомонӣ
Дороиҳои дарозмуддат: Бино, таҷҳизот бо назардошти тарҳи истеҳлок (амортизатсия)		Сармояи хусусӣ	
		Сармояи оинномавӣ	
Ҷамъи дороиҳои дарозмуддат		Ҷамъи сармоя	
		Қарзи дарозмуддати бонк	
		Ҷамъи сармояи қарзӣ	

Актив	Сомонӣ	Пассив	Сомонӣ
Дороиҳои чорӣ: нақдина, захираҳо		Ўҳдадориҳои чорӣ. Фоизи қарз. Қисми дории қарз	
Чамъи дории чорӣ		Чамъи ўҳдадориҳои чорӣ	
Чамъи дорой		Чамъи ғайридорой	

Чунин номгӯи ҳуҷҷатҳо барои соҳибкорони тоҷик на он қадар маълум аст, вале вай ба таҷрибаи ҷаҳонӣ мувофиқат мекунад, ки он ба системаи баҳисобгирии муҳосибии қабул намудаи мо, ки каме фарқ мекунад, таъя мекунад.

Баъдан лоиҳаи тавозуни муҳосибиро дар ҳолати 31 декабри соли чорӣ дар асоси маълумотҳои лоиҳаи ҳисобот дар бораи фоида ва зарар ва ҳисоб дар бораи ҳақарати маблағҳо дар соли чорӣ, тартиб медиҳем.

**Ҷадвали 30- Ҳисоботи тавозуни ҶДММ «Фарида»
(дар аввали соли _____ оғози фаъолияти истехсолӣ)**

Дорой	Сомонӣ	Ғайридорой	Сомонӣ
Дороиҳои дарозмуддат: Таҷҳизот: - арзиши ибтидоӣ - истехлоки чамъшуда Арзиши боқимонда		Сармояи хусусӣ Сармояи оиннамавӣ Фоидаи тақсимнашуда	
Чамъи дороиҳои дарозмуддат		Чамъи сармоя Қарзи дарозмуддати бонк	
Чамъи дороиҳои дарозмуддат		Чамъи ўҳдадориҳои дарозмуддат	
Дороиҳои чорӣ: нақдина захираҳо		Ўҳдадориҳои чорӣ. Фоизи қарз. Қисми дории қарз	
Чамъи дории чорӣ		Чамъи ўҳдадориҳои чорӣ	
Чамъи дорой		Чамъи ғайридорой	

Баъдан, таҳлил амалиёти ин лоиҳаро дар соли якуми кор мегузаронем. Моҳияти таҳлили амалиётӣ дар он ифода меёбад, ки ҳама гуна тағйирёбии даромад аз фурӯш ҳамеша ба тағйирёбии фоида таъсири муҳим мерасонад.

Дар аввал маржаи умумиро меёбем. Маржаи умумӣ – ин натиҷа аз фурӯши баъди баргардонидани хароҷоти тағйирёбанда мебошад:

$$V_m = V_{\text{пр}} - VC \quad (12.1)$$

$$V_m = 75370 - 18360 = 57010 \text{ сомони}$$

Ҳадди даромаднокӣ – ин он сарҳаде, ки корхона бояд барои фаъолият кардан ба он қадам гузорад. Барои ёфтани ҳадди даромаднокӣ (нуқтаи безарарии R_n лозим аст, ки аввал коэффисиенти маржаи умумӣ ёфта шавад:

$$K_{\text{вм}} = V_t / V_{\text{пр}} \quad (12.2)$$

$$K_{\text{вм}} = 57010 / 75370 = 0,7564$$

Аз ин то нуқтаи безарарӣ:

$$R_n = F_c / K_{\text{вм}} \quad (12.3)$$

$$R_n = 27600 / 0,7564 = 36480 \text{ сомони}$$

Фурӯши маҳсулоти аз нуқтаи безарарӣ паст - ин зарар ва баландтар аз ин нуқта фоида меорад.

Захираи устувории молиявӣ нишон медиҳад, ки чӣ тавр даромади аз фурӯш ба нақшагирифташуда аз ҳадди даромаднокӣ дур мешавад. Бо ёрии ЗУМ фоидаи ба назар гирифташударо ба таври зерин ҳисоб кардан мумкин аст.

$$ЗУМ = V_{\text{пр}} - R_n \quad (12.4)$$

$$ЗУМ = 75370 - 36489 = 38881 \text{ сомон}$$

$$\text{Фоида} = ЗУМ * K_{\text{вм}} \quad (12.5)$$

$$\text{Фоида} = 38881 * 0,7564 = 29410 \text{ сомон}$$

Фоидаи соф = фоида бо пардохти андоз – андози ягонаи иҷтимоӣ
 Фоидаи соф = 29410 - 2524 = 24886 сомони

12.4. Машғулияти амалӣ доир ба мавзӯъ

Тестҳои санҷишӣ:

1. Нишондиҳандаҳои таҳлили амалиётӣ – ин:

- а) маржаи умумӣ ё даромади ҳаддӣ;
- б) даромад ва арзиши аслӣ;
- в) ҳаҷми маҳсулоти молӣ;
- г) иқтидори истеҳсолӣ.

2. Захираи усутувории молӣ – ин:

- а) маржаи умумӣ ё даромади ҳаддӣ;
- б) даромад ва арзиши аслӣ;
- в) ҳаҷми маҳсулоти молӣ;
- г) нишондиҳандаҳои таҳлили амалиётӣ.

3. Маржаи умумӣ чист?

- а) натиҷа аз фурӯши маҳсулоти тайёр баъди пурра кардани хароҷоти тағйирёбанда;
- б) натиҷа аз фурӯши маҳсулоти тайёр баъди пурра кардани хароҷоти доимӣ;
- в) нишондиҳандае, ки таносуби хароҷоти доимӣ ва тағйирёбандаро ба танзим медарорад;
- г) фоидае, ки корхона баъди пурра кардани хароҷоти доимӣ мегирад.

4. Кадом нишондиҳанда таносуби хароҷоти доимӣ ва тағйирёбандаро ба танзим медарорад?

- а) маржаи умумӣ;
- б) даромад;
- в) СВОР;
- г) арзиши аслӣ.

5. Формулаи маржаи умумӣ:

а) $BM = TR - VC$;

б) $BM = I + FC$;

в) $BM = TR - TC$;

г) $BM = TR + TC$.

Ҳали масъалаҳо:

Масъалаи 1. Ба шумо пасандоз карданро дар Ҷамоати деҳоти соҳибкорӣ ба ҳаҷми (K_0) 2000 сомонӣ пешниҳод карданд, бо назардошти он, ки баъди (t) 3 сол ба шумо ин маблағро ба миқдори 10 000 сомонӣ (K_t) бармегардонанд. Дар ин ҳолат, меъёри бонк (r) 120%. Арзиши ҷорӣ (K_{01}) аз пешниҳодро муайян кунед (dK_0).

Ҳал:

$$K_{01} = K_t / (1 + r/100)^t = 10000 / (1 + 1,2)^3 = 10000 / 10,648 = 939,14 \text{ сомонӣ}$$

$$dK_0 = K_0 - K_{01} = 2000 - 939,14 = 1062,86 \text{ сомонӣ}$$

Ҷавоб: Арзиши ҷорӣ (K_{01}) ба 939,14 сомонӣ аз пешниҳод (dK_0) ба 1062,86 сомонӣ баробар аст.

Масъалаи 2. Шоҳнур фурӯши плакатҳоро барои сайёҳон бо (P) 3,5 сомонӣ барои як адад ба нақша мегирад. Вай плакатҳоро аз яклухтфурӯш ба (AVC) 2,1 сомонӣ харида, плакатҳои фурӯхтанашударо бо арзиши пурра баргардонида метавонад. Иҷораи плакатҳо (FC) ба 700 сомонӣ дар як моҳ рост меояд. Фарз кардем, ки вай 1500 воҳиди маҳсулотро мефурӯшад (Q). Коэффитсенти маржаи умумӣ (k_{bm})-ро муайян кунед, агар (P) нарх ба 10% тағйир ёбад.

Ҳал:

$$TR = Q * P * 1,1 = 1500 * 3,5 * 1,1 = 5775 \text{ сомонӣ}$$

$$V_m = TR - AVC * Q = 5775 - 2,1 * 1500 = 2625 \text{ сомони}$$

$$K_{bm} = V_m / TR = 2625 / 5775 = 0,45$$

Ҷавоб: Агар нарх ба 10% тағйир ёбад, коэффитсенти маржаи умумӣ ба 45% баробар мешавад.

Масъалаҳо барои ҳали мустақилона:

Масъалаи 3. Дар моҳи чорӣ ширкати Ҳафтранг 4000 воҳиди маҳсулотро бо нархи 50 сомони фурӯхт. Дар ин сурат хароҷоти доимии ширкат (FC) 70 000 сомони, хароҷоти тағйирёбанда ба воҳиди маҳсулот (AVC) 25 сомониро ташкил медиҳад. Қувваи таъсири фишанги амалиёти (svor) – ро муайян кунед, агар ширкати Ҳафтранг хароҷоти доимии худро ба 5% кам кунад.

Масъалаи 4. Шоҳнур фурӯши плакатҳоро барои саёҳон бо (P) 3,5 сомони барои як адад ба нақша мегирад. Вай плакатҳоро аз яклухтфурӯш ба (AVC) 2,1 сомони харида, плакатҳои фурӯхтанашударо бо арзиши пурра баргардонида метавонад. Иҷораи плакатҳо (FC) ба 700 сомони дар як моҳ рост меояд. Ширкати Шоҳнур ҳангоми фурӯши (Q) 1000 воҳид маҳсулот дар як моҳ чӣ гуна захираи устувори молиявӣ (ZFP) дорад?

Масъалаи 5. Шоҳнур фурӯши плакатҳоро барои сайёҳон бо (P) 3,5 сомони барои як адад ба нақша мегирад. Вай плакатҳоро аз яклухтфурӯш ба (AVC) 2,1 сомони харида, плакатҳои фурӯхтанашударо бо арзиши пурра баргардонида метавонад. Иҷораи плакатҳо (FC) ба 700 сомони дар як моҳ рост меояд. Қувваи таъсири фишанги амалиёти (SVOR) – ро муайян кунед, агар ҳаҷми фурӯш (Q) 700 воҳидро ташкил диҳад.

Масъалаи 6. Ба шумо пасандоз карданро дар фаъолияти соҳибкорӣ ба ҳаҷми (K0) 5000 сомони пешниҳод карданд, бо

назардошти он, ки баъди (t) 2 сол ба шумо ин маблағро ба миқдори 14 000 сомони (Kt) бармегардонанд. Дар ин ҳолат, меъёри бонк (r) 120%. Арзиши чорӣ (K01) аз пешниҳодро муайян кунед (dK0).

Масъалаи 7. Шоҳнур фурӯши плакатҳоро барои сайёҳон бо нархи (P) 3 сомони барои як адад ба нақша мегирад. Он плакатҳоро аз яклухтфурӯш ба (AVC) 1,1 сомони харида, плакатҳои фурӯхтанашударо бо арзиши пурра баргардонида метавонад. Иҷораи плакатҳо (FC) ба 500 сомони дар як моҳ рост меояд. Фарз кардем, ки вай 1200 воҳиди маҳсулотро фурӯхт (Q). Коэффитсенти маржаи умумӣ (k_{bm})-ро муайян кунед, агар (P) нарх ба 10% тағйир ёбад.

Масъалаи 8. Шоҳнур фурӯши плакатҳоро барои сайёҳон бо (P) 4,5 сомони барои як адад ба нақша мегирад. Вай плакатҳоро аз яклухтфурӯш ба (AVC) 3,1 сомони харида, плакатҳои фурӯхтанашударо бо арзиши пурра баргардонида метавонад. Иҷораи плакатҳо (FC) ба 800 сомони дар як моҳ рост меояд. Қувваи таъсири фишанги амалиёти (SVOR) – ро муайян кунед, агар ҳаҷми фурӯш (Q) 800 воҳидро ташкил диҳад.

МАВЗЌИ 13. УСУЛҲОИ ҲИСОБИ ИНТИХОБИ ЛОИҲАИ АЗ ҶИҲАТИ ИҚТИСОДИ САМАРАНОК

13.1. Нишондиҳандаҳои самаранокии иқтисодии бизнес-нақша

13.2. Усулҳои интихоби лоиҳаи бештар самаранок

13.3. Таҳлили арзиши чорӣ

13.4. Машғулияти амалӣ доир ба мавзӯ

13.1. Нишондиҳандаҳои самаранокии иқтисодии бизнес-нақша

Тартиб додани нақшаи амалисозии ба нақша гирифташуда барои ҳама як тадбири фаҳмо ва зарурӣ мебошад. Яке аз марҳилаҳои ба даст овардани маълумот дар бораи он, ки чӣ гуна тичорати ба нақша